

**«Fugint de les bombes. De la Barceloneta a la zona alta, 1937-1939»
(Centre Cívic Barceloneta, 1-24 de febrer de 2018)**

Laia Gallego Vila

Historiadora

Caigueren les bombes feixistes dels avions italians sobre la ciutat de Barcelona, desfigurant el que havien estat cases i carrers i forçant la població a viure entre la runa i el terror incert dels atacs del cel. L'estratègia franquista del terror, amb l'ajuda dels contingents nazi-feixistes italians i alemanys amb base a Mallorca (principalment de l'Aviazione Legionaria Italiana, i en menor mesura de la Legió Còndor alemanya i la 2na Brigada Hispana de Franco), pretenia anular la resistència de la República minant moral i materialment ciutats i pobles de la rereguarda (Villarroya i Font, 1999) . Mentre la defensa activa antiaèria maldava per a defensar la ciutat, la població organitzada i l'ajuda de l'administració -de la mà del Servei de Defensa Passiva Antiaèria de l'Ajuntament de Barcelona i la Junta de Defensa Passiva de Catalunya- en la defensa passiva permeté a barcelonines i barcelonins refugiar-se en soterranis i prop de 1400 refugis construïts amb les seves pròpies mans davant la situació (Miró i Ramos; Pujadó Puigdomènech, 1998) . Zones com la Barceloneta (així com el Poble-sec, Poblenou i Ciutat Vella) quedaren tan afectades que les famílies hagueren de buscar refugi en altres zones de la ciutat, més allunyades del centre dels atacs, dirigits al port, fàbriques d'armament, espais destacats de l'administració republicana i zones densament poblades.

L'exposició «Fugint de les bombes. De la Barceloneta a la zona alta, 1937-1939», comissariada per l'historiador Oriol López i organitzada per l'Associació Conèixer Història, amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona i l'Observatori Europeu de Memòries de la Fundació Solidaritat UB i permet conèixer els efectes dels bombardeigs sobre el barri de la Barceloneta i el destí d'algunes de les famílies que hagueren de deixar les seves cases i desplaçar-se a altres espais de la ciutat. Allotjada al Centre Cívic Barceloneta l'exposició s'ha pogut visitar entre l'1 i el 24 de febrer de 2018, i es podrà visitar en altres espais de la ciutat al llarg de 2018.

«Fugint de les bombes. De la Barceloneta a la zona alta, 1937-1939» és una breu exposició configurada per una original estructura a imitació d'unes cases per al suport dels panells explicatius com a metàfora de les cases abandonades del barri (fig. 1). En elles, les parets i terra ofereixen informació textual i visual al visitant, que entra i surt de les estructures avançant en l'exposició. La sala expositiva està dividida en tres sectors que corresponen a tres parts temàtiques de l'exposició. Els dos primers constituïts per dues "cases", i una tercera amb una pantalla amb la reproducció contínua d'uns quants testimonis. A l'entrada de les cases es troba el text introductor de cada una d'elles, i a l'exterior s'ofereixen retalls de premsa de l'època. Un cop dins, s'ofereix informació i su-

ports tals com fotografies, plànols, imatges de documents textuais o visuals originals, etc. D'alguna manera, sembla que la intenció d'emprar el recurs expositiu tridimensional cerca una entrada del visitant a l'experiència de les famílies sota els bombardeigs i la seva evolució, mentre que l'exterior encarna la història aliena a aquestes famílies, aquella exposada per la premsa.

La primera part, localitzada en la primera "casa", ofereix com a introducció una visió general dels bombardeigs a Barcelona, i especialment a la Barceloneta. A través de diversos textos acompanyats de fotografies i documents se'ns situa davant la posició de la Barceloneta enfront els bombardeigs feixistes i els efectes que aquests van tenir en el barri i en la seva població. Al terra, un plànol de la Barceloneta ubica les famílies destacades en l'exposició en les seves cases d'origen, totalment afectades pel bombardeig.

Aquest barri de població treballadora densament habitat fou el més afectat pels bombardeigs, quedant totalment desfigurat al finalitzar la guerra. La seva ubicació la condemnà a incessants bombardeigs, situada entre el port, intensíssimament atacat com a principal objectiu estratègic per tal de tallar l'accés per mar de subministraments i possibles arribades de vaixells internacionals i impedir l'abastiment de la ciutat i el transport d'armament (Dueñas Iturbe, 2016), i les fàbriques Catalana de Gas i la Maquinista Terrestre i Marítima, reconvertides en fàbriques d'armament per a l'avituallament de les forces republicanes. Ja al setembre de 1937 alguns documents informen de l'inici del desplaçament de les famílies pel nivell de destrucció del barri, considerat "nucli de gran perill", cap a barris de risc reduït en zones residencials, principalment a la zona alta, on molts edificis havien estat abandonats davant la por d'algunes famílies a la violència revolucionària l'any 1936. Però també altres espais com els serveis públics hospitalaris i les escoles, com la reconeguda Escola del Mar, hagueren de desplaçar-se si volien mantenir-se en funcionament.

La segona part, constituïda per la segona "casa" inclou el destí de tres famílies de la Barceloneta, que hagueren de deixar enrere les seves llars per a destinar-se a espais més segurs de la ciutat: la família Quincoces-Casanoves, la família López-Barber i la família Vaquero-Gràcia (fig. 2). Els tres testimonis representen tres experiències diferents pel que fa al reallotjament des de la Barceloneta. Per una banda, una família buscà refugi en una cova autoconstruïda a Esplugues de Llobregat, des de la qual veuriem l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat. Per altra banda, una altra família es reallotjà al barri de Gràcia aprofitant la tasca d'obrir un servei d'escola per a mantenir als nens i nenes aïllats de l'efecte de les bombes, on també viuriem. L'última fou desplaçada per l'administració barcelonina a la Casa de les Punxes juntament amb altres famílies, el qual suposà un xoc per a una família habituada a viure en un pis de petites dimensions de la Barceloneta obrera: "La casa era enorme, tenia set o vuit habitacions. Després d'un temps d'arribar-hi, una veïna del barri, que no podia viure a la Barceloneta perquè havia molt bombardejós, li va demanar al pare que li deixés una habitació. I també van venir a viure allà".

L'últim terç de l'exposició tanca amb el testimoni viu de membres d'aquestes tres famílies, projectat contínuament a una pantalla, el qual permet un apropament empàtic

a l'experiència de viure sota un bombardeig, i a entendre fins a quin punt algunes famílies veieren la seva vida totalment afectada, perdent vides properes, llars i pertinences. Aquesta tria per la proximitat del testimoni permet l'arribada d'aquesta exposició a totes les persones que contínuament es desplacen amunt i avall entre diverses activitats del Centre Cívic Barceloneta, que es veuen cridades per l'especial disseny de l'exposició. Fins al final empra originals recursos: el llibre de visites ha estat convertit en un últim panell, aquesta vegada una pissarra, en la qual les assistents han deixat escrites en guix les seves impressions en expressió de gratitud, de necessitat del record i del sentit d'una lluita per la defensa de les llibertats i en front el feixisme (fig. 3). "Gràcies per mantenir viva la memòria històrica", "Mai més", "Només lluitant tenim futur", "Ni Oblit Ni Perdó", "Sempre Unides", "Sols el pobles salva el poble".

Bibliografia

- DUEÑAS ITURBE, O. (2016) *El Port de Barcelona objectiu militar durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona : Museu Marítim de Barcelona.
- MIRÓ, C. and RAMOS, J. (no date) 'Els refugis antiaeris de Barcelona (1936-1937). Una nova visió des de l'arqueologia d'intervenció', in *Exnovo*, pp. 55-79.
- PUJADÓ PUIGDOMÈNECH, J. (1998) *Oblits de rereguarda: els refugis antiaeris a Barcelona, 1936-1939*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VILLARROYA I FONT, J. (1999) *Els Bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil: 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.